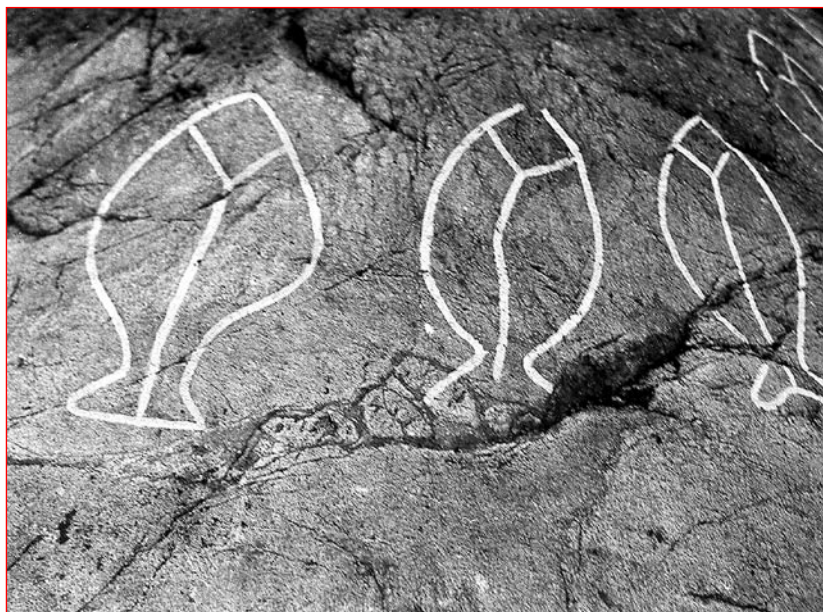

En flyndre svømmer stille

– omkring helleristningene i Kvennavika, Nord-Trøndelag

Jeg vil her se nærmere på et lite, men enestående, arktisk helleristningsfelt på bruket Kvennavika av Selset i Mosvik, Nord-Trøndelag som ligger på 63° 52' nord og 11° 52' øst. Jeg har mer eller mindre regelmessig besøkt dette feltet i seinere år, men det gikk tjue år mellom mitt første og andre besøk. Det første besøket i 1979 skyldtes deltakelse i et prosjekt som tok sikte på å kartlegge tilstand og eventuelle skader på den norske bergkunsten og vurdere hvorvidt det var behov for spesielle tiltak (Michelsen 1978; Sognnes 1981a). Mitt andre besøk var forårsaket av kommunens ønske om å få laget en informasjonsbrosjyre om ristningene. Dette førte til at jeg kom til å se helt annerledes på dokumentasjonsmaterialet som finnes ved Vitenskapsmuseet, NTNU i Trondheim. Feltet var undersøkt av Theodor Petersen i 1931 og Gutorm Gjessing i 1935 (Petersen 1932; Gjessing 1936). Fra disse undersøkelsene finnes i museets arkiver bare noen få fotografier (Fig. 1) samt Gjessings kalkering (Fig. 3).

Figur 1. Noen av ristningene i Kvennavika. Foto: G. Gjessing i 1935.

Ristningene ble funnet i 1930 på vestsiden av Skarnsundet som løper mellom Midtfjorden og Beitstadfjorden, to av de store bassengene i indre del av Trondheimsfjorden (Fig. 2). Sundet er vel fem kilometer langt. I sørenden er det vel åtte hundre meter bredt, i nordenden rundt et tusen to hundre meter. Bratte fjellsider på begge sider gir liten plass for bosetning. Øst for sundet ligger Inderøy. I dag er dette en halvøy, men i steinalderen var Inderøy fremdeles en øy, og Beitstadfjorden kunne nås via sund på begge sider – ikke bare gjennom Skarnsundet som i dag (Stafseth 2006). Ristningene er plassert på en liten, fremstikkende bergknoll på sørsiden av Kvennavikbekken, som her renner gjennom et trangt gjel. I henhold til Th. Petersens nivellement lå nedre kant av berget 34,63 meter over dagens havnivå (Petersen 1932:185), men på grunn av den stadig pågående landhevingen ligger den i dag 25-30 cm høyere. Dette nivået angir ristningenes *maksimale* alder – basert på den antakelse at de ikke ble laget før bergknollen kom opp av havet, noe som skjedde for omkring 5 800 år siden (ukalibrerte C14 år), altså i sein-mesolitikum (Sognnes 2003a). På stilistisk grunnlag daterte Gjessing ristningene til sein-neolitikum (Gjessing 1936:177 f). Også den svenske arkeologen Gustaf Hallström mente de var yngre enn mesolitikum (Hallström 1938:264).

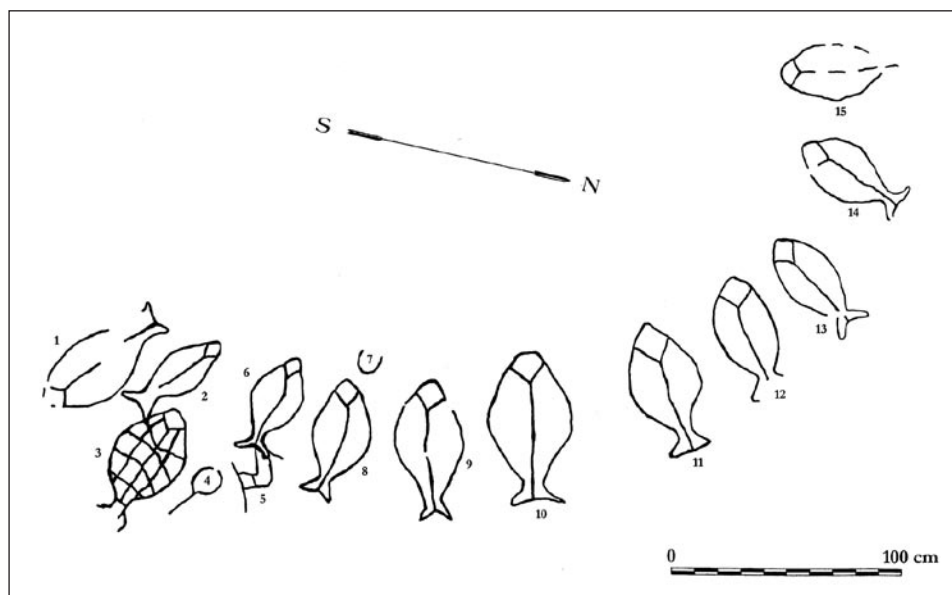

Figur 2. Kvennavika ligger i nordre del av det trange Skarnsundet, som forbinder to av de store bassengene i Trondheimsfjorden. Foto: K. Sognnes.

De fleste ristningene på Kvennavika forestiller trolig flyndrefisk (*Pleuronectidae*), enten kveite, også kalt hellefisk, (*Hippoglossus hippoglossus*) eller en flyndreart. I nyere tid har rødspette (*Pleuronectes platessa*), eller gullflyndre som den kalles lokalt, vært den dominerende flyndrearten i området. Fisk er blant de minst vanlige motivene blant de arktiske ristningene. De fleste ristningene er funnet i Midt-Norge. Flyndrefisker er representert på Kvennavika, Hommelvik i Malvik (Sognnes 1994) og Hammer i Steinkjer (Bakka 1988), laks (*Salmo salar*) på Honnhammer i Tingvoll (Gjessing 1936; Hallström 1938) og Teksdal i Bjugn (Møllenus 1964). På Lånke i Stjørdal (Sognnes 1983) og Reppen i Fosnes (Sognnes 1981b) er uidentifiserte fiskearter representert.

Ristingene

Bergknollen, som vender mot øst, ligger i dag omkring 250 meter fra sjøen. Den er 5 x 4 meter i flatemål og rekker halvannen meter opp over bakken på nedsiden. Berget var dekket av mose og lav da figurene ble oppdaget, men isskuringsstriper var fortsatt godt synlige (Petersen 1932). Bakre del av berget var imidlertid sterkt forvitret. Det ble påvist femten figurer. Tolv av disse forestiller flyndrefisker (Fig. 3). På alle er ryggraden (?) markert med en rett linje, samtidig som også overgangen mellom hode og kropp er markert. En figur har i tillegg et indre mønster formet som et rutenett. Linjene i dette nettet virker mindre forvitret enn de som markerer omrisset og kan derfor være seinere tilføyelser. Lengden på figurene varierer mellom 45.5 and 69 cm, bredden mellom 17 og 37 cm.

Figur 3. Gjessings (1936) kalkering av Kvennavikaristingene.

Guttorm Gjessing, som identifiserte fiskene som kveite, bemerket om ristingene at de så ut som en bevisst komposisjon. Han synes likevel ikke å ha trodd på sin egen observasjon.

«Det kan selvsagt ikke nå avgjøres i hvilken rekkefølge figurene er hugget inn. De to sist hugne kveitene må likevel være figur nr. 1 og 3. Ganske eiendommelig er det at figurene er hugget på rekke som her. Det virker nesten som en bestemt komposisjon, men kan vel delvis forklares ved at berget har vært jordtekt noe høiere op enn nå, slik at helleristeren har sittet på bakken og hugget dem. Det har i så fall vært naturlig å hugge figurene i samme høide. At fiskene er ordnet slik at de hele tiden har sporen ned, kommer også øiensynlig bare av at helleristeren har vært vant til å fremstille dem med sporen nærmest. Dette fremgår av figur nr. 1, hvor han åpenbart har sittet på den andre siden og hugget den. Endelig må en kunne gå ut fra at samtlige kveiter, kanskje unntatt figur nr. 3, har vært hugget inn i løpet av et forholdsvis kortvarig tidsrum» (Gjessing 1936:70).

Årsaken til at Gjessing mente figur 1 og 3 ble laget etter de andre, må være at de to figurene er annerledes; figur 1 fordi den er orientert i motsatt retning av de øvrige og figur 3 fordi den er plassert lavere på berget og har et mer intrikat linjemønster.

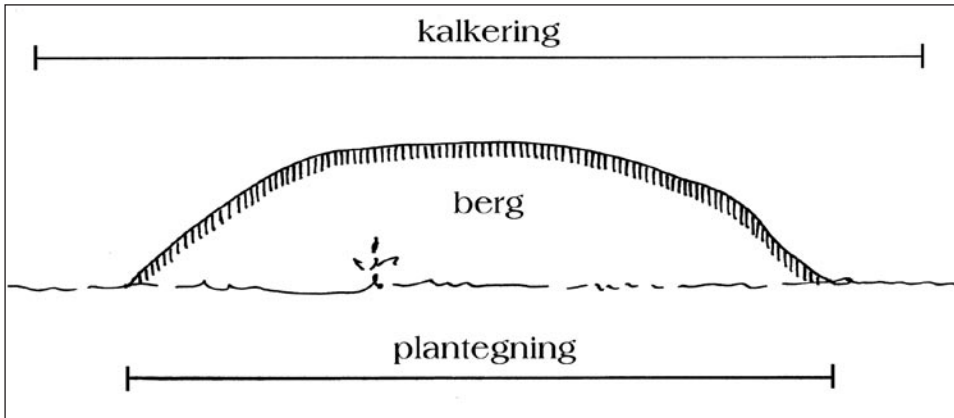
Også Anders Hagen ga uttrykk for en nærmest funksjonalistisk forståelse av ristningene. Han antok at fisket måtte ha vært godt i strømmen gjennom Skarnsundet. «Bildene forestiller kveiter. De er tydelige og realistiske og danner en buet rekke – nærmest et stort fiskeknippe. Dette er en fiskers drøm og en fiskers verk» (Hagen 1976:91). Hvorvidt ristningene forestiller kveite er usikkert. Identifikasjonen av disse fiskene har nylig vært drøftet av Terje Stafseth, som diskuterte problemet med så vel fiskere som marinbiologer. Hans konklusjon var at man ikke kan si noe mer enn at det sannsynligvis dreier seg om flyndrefisk og at selv dette ikke er helt sikkert (Stafseth 2006:75 ff). I nyere tid har det vært et rikt fiske etter gullflyndre i området, men dette fisket har først og fremst foregått i Borgenfjorden på østsiden av Inderøy, der fiskene blir uvanlig store og velsmakende (Mork 2000:125).

Ved overgangen mellom mesolitikum og neolitikum var Skarnsundet rundt seksti meter dypt på det grunneste mot rundt tretti meter i dag, men på grunn av de bratte fjellssidene var bredden praktisk talt som i dag. Øst for Inderøy var det tre smale, grunne sund. Til sammen ga dette mer enn dobbel så stor plass for vannet som strømmet mellom Midtfjorden og Beitstadfjorden, noe som ville redusere tidevannsstrømmen gjennom Skarnsundet. På den annen side var det 121 km² store Snåsavatnet på denne tiden ennå en del av Trondheimsfjorden. Det samme gjelder området mellom Snåsavatnet og Steinkjer. Dette må på sin side ha gitt en betydelig større tidevannsstrøm. Strømmen gjennom Skarnsundet den gang ristningene ble laget, kan derfor ha vært kraftigere enn i dag, og det må ha vært vanskelig å padle motstrøms gjennom sundet. Den eneste naturlige havnen langs sundet er nettopp ved Kvennavika. Her kunne man vente på at strømmen skulle stilne og snu (Stafseth 2006:73).

Gustaf Hallström skriver som om han selv hadde vært på Kvennavika, men han bygger sin diskusjon på Gjessings beskrivelser. Han festet seg ved figurenes livaktighet, som han så som støtte for sin tolkning av den arktiske bergkunsten som uttrykk for fangstmagi. Detaljer som spordens plassering, mente han, ga uttrykk for bevegelse, og at fiskene skulle gi inntrykk av å være levende (Hallström 1938:259). Det faktum at figurene er svært like, med hodet vendt oppover berget og plassert som en buet linje rundt toppen av bergknollen, gjorde at Hallström mente figurene måtte være laget i løpet av et kort tidsrom og i henhold til en plan. På den annen side hevdet han at plasseringen på berget viste at det var døde fisker som var avbildet, at det dreide seg om avbildninger av fisker som ble ofret på stedet. Dette tyder igjen på at han må ha oppfattet de avbildete fiskene som flyndrer og ikke kveiter, som i naturlig størrelse ville vært betydelig større. Det spesielle arrangementet med figurene plassert rundt kronen på berget, så Hallström som uttrykk for at noe hadde hatt en sentral posisjon under ritualene som foregikk. Disse kunne være magiske ritualer med magikeren i sentrum omgitt av livaktige fremstillinger av fangstutbyttet, noe som på sin side kunne gi en logisk forklaring på hvorfor fiskenes hoder vendte mot et sentrum (Hallström 1938:259).

Jeg leser Hallström slik at han nesten var villig til å akseptere at Kvennavikaristningene dannet en bevisst komposisjon, selv om han på generelt grunnlag, liksom Gjessing, argumenterte mot at komposisjoner forekommer innenfor den arktiske bergkunsten (Hallström 1938:108 f). Til tross for at han selv aldri var på stedet, synes Hallström å ha sett mer enn Gjessing; at det var mer ved dette feltet enn å banke inn ristninger i en bergknoll.

Sammenlikner vi Gjessings og Hallströms bergkunstundersøkelser, finner vi at Gjessing fokuserte på ristningene alene. Hallström var mer observant med hensyn til omgivelsene og gjorde mange interessante notater om topografi, lokalisering, vegetasjon, utsyn osv. (Når han så bare hadde Gjessings beskrivelser å bygge på, hendte det han kom opp i problemer.) Begge dokumenterte i prinsippet ristningene på samme måte. Bergsvaene ble fotografert og ristningene kalkert på halvt gjennomsiktig papir. Hovedresultatet av undersøkelsene var en samling store papirark med tegninger av ristningene i målestokk 1:1. I tillegg laget Hallström ofte papiravstøpninger, også kalt «avklapninger», av utvalgte figurer. Dette ble gjort ved at tykt, porøst papir ble bløtet opp og presset mot berget slik at det fylte furene (Hallström 1908). Papiret fikk ligge på berget til det var tørt. Dermed fikk man en tredimensjonal dokumentasjon av enkeltristninger. Gjennom kalkeringen blir de tredimensjonale bergsvaene (og ristningene) redusert til to dimensjoner, for så å bli studert på grunnlag av horisontalt plasserte tegninger. Størrelsene på figurene er korrekte. Det samme gjelder avstanden mellom dem målt langs bergets overflate, mens retninger og vinkler oftest er feile. Disse vil være korrekte dersom bergets overflate blir projisert på et horisontalt plan, som et kart eller plantegning, men da vil figurene blir forvrengt (Fig. 4).

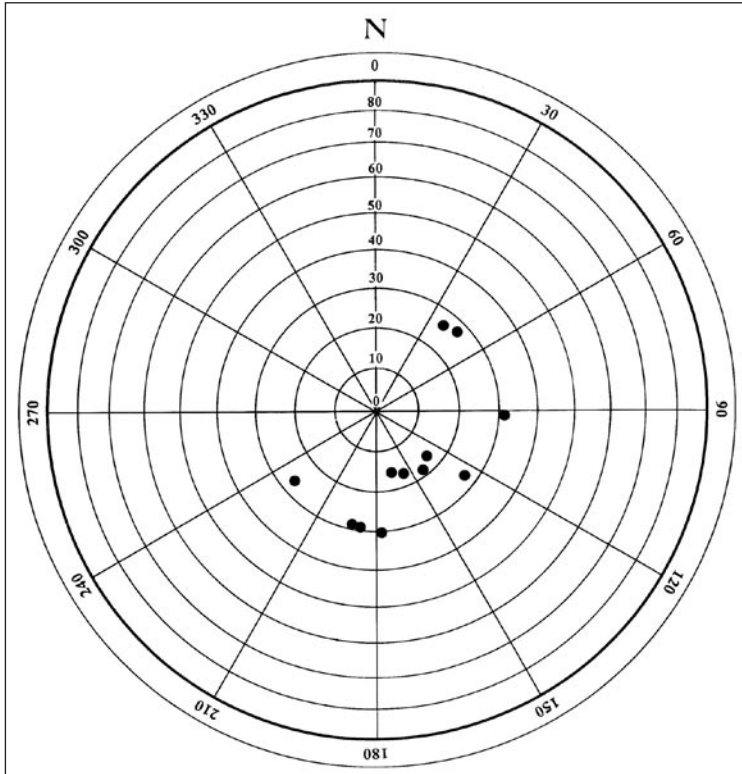

Figur 4. Forholdet mellom berg, kalkering og plantegning.

På sin kalkering har Gjessing lagt inn nordpil, som viser at ristningene vender i østlig retning, fra sørøst til nordvest. Her er imidlertid figurenes orientering, dvs. vinkelen i forhold til nordretningen fortegnet. Med den sterke krummingen på berget, må kalkeringen ha blitt dreiet eller foldet for nesten hver figur som ble tegnet av. Nordretningen er målt i forhold til den posisjon kalkeringen hadde der og da, men når kalkeringen blir lagt flat, har den i virkeligheten mange nordretninger, som hver burde vært representert med en pil (Sognnes 1986). Dette kan illustreres ved hjelp av Fig. 5, som bygger på en serie målinger – en for hver fiskefigur – av bergets orientering og helning. Orienteringen er målt horisontalt langssetter bergets overflate, mens helningen er målt loddrett på denne, dvs. langs helningsretningen, som er lik orientering + 90° . Hvert sett av målinger er plottet inn som punkter i diagrammet, som representerer en halvkule (= jorden) projisert på et horisontalt plan.

Helningen og helningsretningen kan leses direkte av diagrammet. Punktskyen som dannes ligger i søndre del, særlig i sørøstre kvadrant. Helningen varierer mellom ca 15° og 30° .

Dette dreier seg om figurene i venstre del av Gjessings kalkering. Punktene som representerer figurene i høyre del er mer spredt, noe som er et direkte uttrykk for at berget er sterkere krummet i denne delen. Orienteringen varierer mellom ca 230° og ca 35°, dvs. mellom sørvest og nordøst. Dette er et betydelig avvik i forhold til Gjessings kalkering som målt ut fra hans nordpil, viser mellom ca 140° og 345°, mellom sørøst og nordnordvest. Det er med andre ord en hel kvadrants avvik mellom det vi kan lese ut av de to figurene.

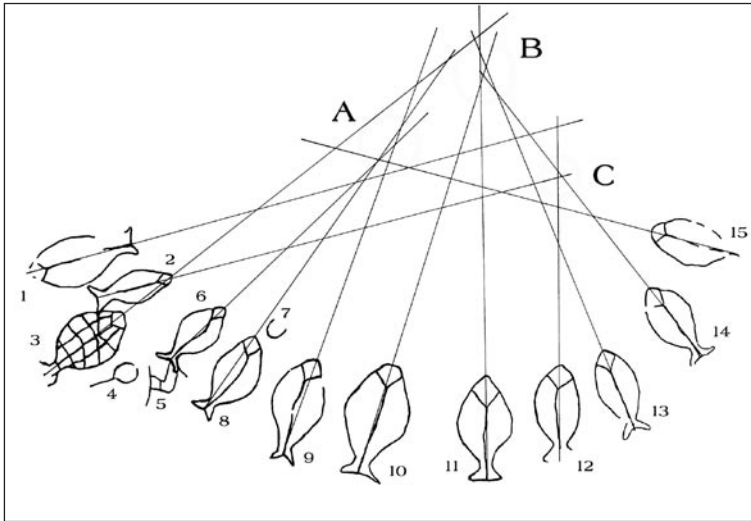

Figur 5. Måling av helning og helningsretning for fiskefigurene i Kvennavika. Hvert punkt representerer en figur.

Nyvurdering

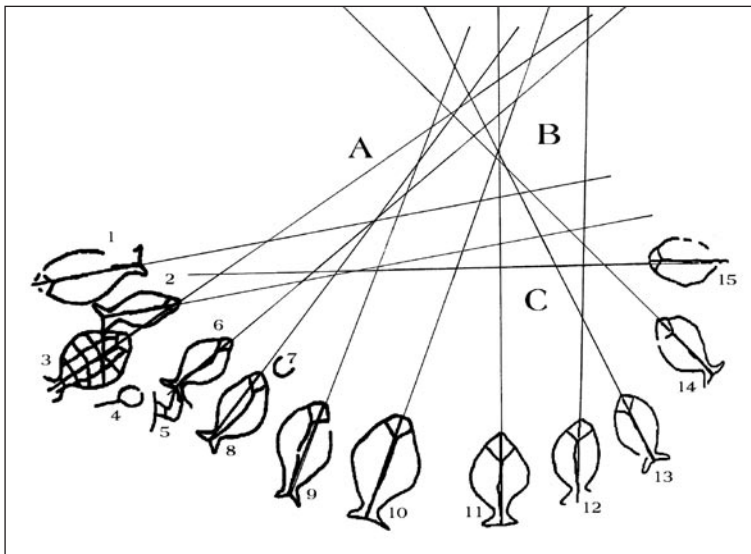
Med dette som utgangspunkt vendte jeg tilbake til Gjessings kalkering av Kvennavikaristningene. Dersom fiskene virkelig peker mot et bestemt punkt, bør det være mulig å identifisere dette. Som en – etter hvert – dedikert skrivebordsarkeolog begynte jeg med kalkeringen og formulerte en hypotese som siden kunne testes på stedet. Jeg trakk linjer på langs gjennom figurene og identifiserte på den måten retningen den enkelte fisken svømmer i (Fig. 6), men intet bestemt punkt fremkom. Det var ingen overraskelse nettopp fordi kalkeringen jo er en todimensjonal representasjon av en utpreget tredimensjonal bergknoll. Imidlertid falt kryssingene mellom to eller flere linjer i stor grad innenfor to klynger, på figuren kalt A og B. I klynge A finner vi at linjene fra nummer 1, 6, 8, 9 and 15 møtes, mens linjene fra nummer 3 passerer i nærheten. Denne linjen passerer også nær klynge B der linjene fra nummer 6, 10, 11, 13 og 14 møtes. Linjene fra nummer 2 og 12 avviker fra dette. Ved krysningspunktet mellom disse to linjene

møtes også linjen fra nr. 15 og like ved passerer linjen fra nummer 1 og 13. Vi får derfor også en tredje, mer åpen klynge kalt C på figuren. De to av Gjessing antatt seinere figurene 1 og 3 faller godt inn i dette mønsteret.

Figur 6. Første forsøk på å identifisere et sentralpunkt som fiskene svømmer mot.

Tatt i betraktning bergknollens form kan klyngene A og B i virkeligheten være identiske. Jeg tok i bruk saks og lim og førte de to klyngene sammen til en. Papiret begynte å få tre dimensjoner liksom berget. Sett i vertikalperspektiv var endringene små i venstre (søndre) del, mens figurene i høyre (østre) del ble en del forvrengt (Fig. 7). Denne versjonen av kalkeringen ble fotografert og fotografiet skannet. På nytt trakk jeg opp linjer som markerte retningen

Figur 7. Annet forsøk på å identifisere sentralpunktet som fiskene svømmer mot.

fiskene svømmer i. Klyngene ble åpnere, men eksisterte fortsatt. De kom nærmere hverandre samtidig som de kom nærmere ristningene. Linjen fra figur 15 har forlatt å klynge A og peker direkte mot figur 1, som jo svømmer bort fra det antatte sentralpunktet. Dette bekreftes av Fig. 5 som viser at de to figurene er plassert symmetrisk overfor hverandre i diagrammet. Flere av skjæringspunktene mellom to og to linjer faller like bak klynge B. Jeg gjentok prosedyren ved ennå en gang å legge klyngene A og B over hverandre, men resultatet ble det samme. Linjene fra figur 10, 11, 12 og 14 danner fortsatt en egen klynge, og figurene i høyre del av kalkeringen ble ytterligere forvrengt. Det syntes ikke å ha noen hensikt å gå videre. Tiden var moden for å vende tilbake til feltet.

Denne lille undersøkelsen antyder at formen på berget kan ha stor betydning for forståelsen av ristningsfeltet. Selv om jeg endte opp med tre atskilte klynger, er avstanden mellom disse mindre enn en halv meter. Var det noe spesielt ved dette partiet av berget som kunne tenkes å forklare plasseringen av ristningene?

Tilbake til Kvennavika

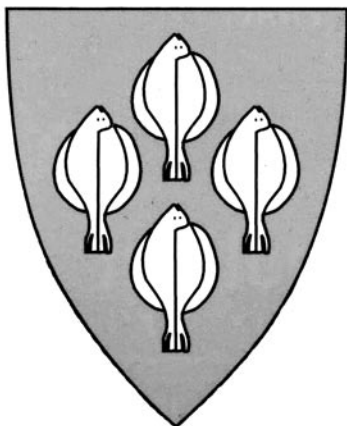
Med dette i tankene kom jeg tilbake til Kvennavika etter mer enn tjue år. Gården var forlatt og åkeren på sørsiden av elven ble ikke lengre holdt i hevd. Da jeg nærmet meg ristningsberget langs stien fra sjøen, der det ligger i bakkant av jordet, speidet jeg etter bergknollens sentralpunkt – men det fantes ikke noe slikt. Punktet fiskene svømmer mot ligger utenfor og ovenfor bergknollen på en liten, knapt én kvadratmeter stor flate. Står man på denne flaten med ryggen mot lien, står man vendt mot fiskefigurene, som danner en frise nedenfor føttene. Videre nedover ligger Skarnsundet (tett vegetasjon gjør at man i dag ikke kan se sundet), som mot nord leder inn til en av de største og viktigste konsentrasjonene av arktisk bergkunst i Midt-Norge, ved Beitstadfjorden. På nordsiden av denne fjorden finnes ristninger på Hammer og Bardal i Steinkjer (Gjessing 1936; Hallström 1938; Bakka & Gaustad 1974; Bakka 1988). Et lite felt ligger også på Homnes (Gjessing 1936). Byaelva, som kommer fra Snåsavatnet, renner ut i fjordbassengets østre ende ved Steinkjer. På By synes det også å være rester etter et arktisk helleristningsfelt (Stafseth 2006). Fram til for omkring 4000 år siden var Snåsavatnet fremdeles en del av Trondheimsfjorden. På sørsiden av vatnet finnes arktiske ristninger ved Bølaelva i Strinde og Bøle allmenning, Steinkjer (Gjessing 1936; Hallström 1938). Den velkjente Bølareinen så i mange år ut til stå helt alene, men denne tilsynelatende isolasjonen er nå brutt. Flere felt er funnet ved Bøla i løpet av de siste tiårene (Sognnes 2001, 2005). Ved Snåsavatnets indre ende er det funnet ristninger på Horjem i Snåsa. Hittil er det her bare kjent fuglefigurer. Fugler er også viktige på Hammer, der omkring halvparten av samtlige kjente fuglefigurer i Norge er funnet. Med ett mulig unntak er det ikke funnet fiskefigurer på disse feltene.

Tilbake i Kvennavika finner vi at det dekorerte berget, med den lille flaten bak, danner en alterliknende plattform med flyndrefigurene i front som et antemensale. En bedre metafor er kanskje å se den lille flaten som en form for talerstol der en person kunne stå eller sitte foran en større forsamling (Fig. 8). Som nevnt ovenfor ligger feltets sentralpunkt utenfor ristningsberget. Vi kan lett forestille oss at Hallström hadde rett, at dette var stedet for magikeren, medisinsmannen (-kvinnen) eller sjamanen. Det kan i denne sammenhengen være verdt å minne om at fiskene når de svømmer mot denne personen, svømmer bort fra sjøen.

Figur 8. Flyndrene i Kvennavika synes å svømme mot et punkt like bak toppen av ristningsberget der de to personene sitter. Foto: K. Sognnes.

På den svakt skrånende sletten nedenfor ristningsberget var det plass til at en stor gruppe mennesker kunne samles mellom berget og sjøen – under forutsetning av at ristningene ikke lå i sjøkanten. Det ville ikke være noe problem å finne egnet landingsplass for små båter eller kanoer i den lille bukten som eksisterte her for fem til seks tusen år siden. I dagene rundt vårjevndøgn ville solen som sto opp over åsene på Inderøy skinne direkte på ristningsberget og fiskefigurene der. Betydningen av flyndrer i dette området understrekes av at Inderøy kommune har valgt flyndre som motiv for sitt kommunevåpen (Fig. 9). Dette skyldes riktignok ikke ristningene i Kvennavika, men forekomsten av gullflyndre i Borgenfjorden.

Figur 9. Våpenskjoldet til Inderøy kommune med fire gullflyndrer på rød bunn.

Konklusjoner

Jeg har her presentert en tilsynelatende ubetydelig analyse med en nærmest banal konklusjon. Den har selvsagt betydning for tolkningen av ristningene på Kvennavika, men har den noen betydning i en videre sammenheng? For meg demonstrerer den hvor mangelfullt det meste av bergkunsten i Norge har blitt dokumentert. For nesten hundre år siden skrev Karl Rygh (1908:5) at han foretrakk avklapning (papiravstøpning), som jo gir et tredimensjonalt bilde av ristningene, framfor kalkering. Det var imidlertid kalkering som kom til å dominere gjennom hele 1900-tallet. Problemet med begge disse metodene har vært at de har fokus kun på ristningene. Dette gjelder også gipsavstøpninger som har vært en del brukt. Fotografier har vært brukt som tilleggsdokumentasjon, men igjen har fokus ligget på ristningene, supplert med mer eller mindre tilfeldige snapshots som viser landskapet rundt. Frihåndstegning ble tidlig vurdert å være subjektiv og dermed av mindre verdi enn kalkering (Engelstad 1934:15). Denne metoden er imidlertid vanlig i for eksempel USA, trolig fordi mange kunstnere har deltatt i dokumentasjon av bergkunsten i Nord-Amerika (Patterson-Rudolph 1990; Grant 1992). Det meste av bergkunstdokumentasjonen i Norge er utført av profesjonelle arkeologer, som vanligvis følger aksepterte, faste rutiner. Så langt har jeg imidlertid ikke sett at et eneste norsk bergkunstfelt har blitt målt opp med plan- og profiltegninger slik man gjør ved en hvilken som helst utgravning.

Knut Helskog har nylig understreket nødvendigheten av å betrakte og dokumentere ristningsbergene som tredimensjonale fenomener (Helskog & Høgtun 2004). Uheldigvis tilfredsstillt ikke fotografier dette kravet, med mindre det dreier seg om stereofotografering. Ristningsbergene er ofte dekket av lav, som reduserer figurenes synlighet. Frihåndstegning kan brukes til å forenkle og samtidig fremheve fenomener enten disse er naturlige eller menneskeskapte, dvs. fenomener man ønsker at lesere skal legge spesielt merke til. Store bergsua og felt kan ses fra en rekke sider, men man vil normalt bare presentere en av de mange måtene berget kan ses på. Dette reflekterer på samme tid hvordan den som undersøkte berget har dechiffrert eller «lest» det.

Dette bringer meg til landskapsstudier, et felt som i Norge ble initiert av Gro Mandt (Mandt Larsen 1972) og som har blitt ganske vanlig innenfor bergkunstudien de siste tiårene (Sognnes 1997, 2003b). Disse studiene har hatt fokus på utsikten fra ristningsfeltet og kan sies å være basert på et *utsikts-perspektiv*. Anvendt på Kvennavika vil en slik studie representere perspektivet til den person som befant seg på den lille flaten fiskene svømmer mot. De øvrige tilstedeværende så ristningene fra et *innsikts-perspektiv*. Dette perspektivet har sjelden beskjeftiget norske arkeologer, men unntak finnes (Bradley *et al.* 2002; Nilsen 2005). Fokus ved de aller fleste undersøkelser har, som nevnt ovenfor, vært på bildene med en nesten total neglisjering av berget – av «lerretet» bildene er laget på. Dermed neglisjeres også landskapskonteksten på mikronivå. Den foreliggende analysen sammen med en liknende analyse av hovedfeltet på Bardal i Steinkjer (Sognnes *in press*) viser at detaljerte studier av forholdet mellom berg, bergkunst og mennesker, representert ved *innsyn mot* og *utsyn fra* ristningsbergene, kan bringe bergkunstudien viktige steg videre framover i våre forsøk på å nå en bedre forståelse i det minste av den arktiske bergkunsten.

Summary

At Kvennavika in Mosvik, Nord-Trøndelag county, a small rock outcrop with rock carvings depicting flounder or halibut is found. The outcrop is strongly curved and it is argued that the existing (two-dimensional) tracings represent an inadequate documentation of the (three-dimensional) panel. On the tracings, for instance, the north direction is marked by one arrow only while in reality many north directions should have been marked on these horizontal 'projections' of the outcrop. The fish appear to swim away from the sea towards one particular point, which is located above and immediately outside the outcrop. This is represented by a small 'platform', which a ritualist may have used for performing ceremonies. While the ritualist was facing the sea and an audience, the audience faced the outcrop and the fish images.

Litteratur

- Bakka, E. 1988. *Helleristningane på Hammer i Beitstad, Steinkjer, Nord-Trøndelag: Granskingar i 1977 og 1981*. Rapport arkeologisk serie 1988 (7). Trondheim.
- Bakka, E. & Gaustad, F. 1974. *Helleristningsundersøkelser 1974 i Beitstad, Steinkjer, Nord-Trøndelag*. Rapport arkeologisk serie 1973 (8). Trondheim.
- Bradley, R., Jones, A., Myhre, L.N. & Sackett, H. 2002. Sailing through stone: Carved ships and the rock face at Revheim, southwest Norway. *Norwegian Archaeological review* 35: 109-118.
- Engelstad, E.S. 1934. *Østnorske ristninger og malinger av den arktiske gruppe*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning serie B 26. Oslo.
- Gjessing, G. 1936. *Nordenfjelske ristninger og malinger av den arktiske gruppe*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning serie B 30. Oslo.
- Grant, C. 1992 [1960]. *Rock art of the American Indian*. Dillon CO.
- Hagen, A. 1976. *Bergkunst: Jegerfolkets ristninger og malinger i norsk steinalder*. Oslo.
- Hallström, G. 1908. Nordskandinaviska hållristningar II: De norska ristningarna. *Fornvännen* 3: 49-86.
- Hallström, G. 1938. *Monumental Art of Northern Europe from the Stone Age 1: The Norwegian Localities*. Stockholm.
- Helskog, K. & Høgtun, E. 2004. Recording landscapes in rock art and the art of drawing. I: Milstreu, G. & Prøhl, H. (red.) *Prehistoric Pictures as Archaeological Source*: 23-31. Tanumshede.
- Mandt Larsen, G. 1972. *Bergbilder i Hordaland: En undersøkelse av bildenes sammensetning, deres naturmiljø og kulturmiljø*. Årbok for Universitetet i Bergen, humanistisk serie 1970 (2). Bergen.
- Michelsen, K. 1978. Bergkunstprosjektet. *Arkeo*: 15-17.
- Mork, J. 2000. Fisk og fiskerier i Trondheimsfjorden. I: Sakshaug, E. & Sneli, J.-A. (red.) *Trondheimsfjorden*: 110-132. Trondheim.
- Møllenhuis, K.R. 1964. Ny bergmaling på Fosenhalvøya. *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Museets årbok 1962*: 95-98.
- Nilsen, T.B. 2005. *Vedrørende en bergkunstlokalitet i Stjørdalen. En kasusstudie av Leirfallristningene, med fokus på kronologi og tolkning*. Masteroppgave i arkeologi ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Trondheim.
- Patterson-Rudolph, C. 1990. *Petroglyphs & Pueblo Myths of the Rio Grande*. Albuquerque
- Petersen, T. 1932. En nyopdaget helleristning av den arktiske gruppe på Kvernevik i Verran, Nordtrøndelag. *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Forhandlinger* 4: 182-185.
- Rygh, K. 1908. *Helleristninger af den sydskandinaviske type i det nordenfjeldske Norge*. Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs skrifter 1908 (10). Trondhjem.
- Sognnes, K. 1981a. Prosjekt sikring av bergkunst. *Årshefte 1980*. Rapport arkeologisk serie 1981 (3): 37-48. Trondheim.
- Sognnes, K. 1981b. *Helleristningsundersøkelser i Trøndelag 1979 og 1980*. Rapport arkeologisk serie 1981 (2). Trondheim.

- Sognnes, K. 1983. *Helleristninger i Stjørdal II: Stjørdal og Lånke sogn*. Rapport arkeologisk serie 1983 (6). Trondheim.
- Sognnes, K. 1986. A method for recording the orientation of rock art surfaces. *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici* 23: 133-136.
- Sognnes, K. 1994. Ritual landscapes: Toward a reinterpretation of Stone Age rock art in Trøndelag, Norway. *Norwegian Archaeological Review* 27: 29-50.
- Sognnes, K. 1997. Recent Rock Art Research in Northern Europe. I: Bahn, P. G. & Fossati, A. (red.) *Rock Art Studies: News of the World* 1: 15-28. Oxford.
- Sognnes, K. 2001. When rock art comes into being: On the recognition and acceptance of new discoveries. *Rock Art Research* 21: 75-81.
- Sognnes, K. 2003a. On shoreline dating of rock art. *Acta Archaeologica* 74: 189-209.
- Sognnes, K. 2003b. Rock art research in Northern Europe 1995-1999. I: Bahn, P.G. & Fossati, A. (red.) *Rock Art Studies: News of the World* 2: 12-24. Oxford.
- Sognnes, K. 2005. Netter ved Bøla. *Spor* 2005 (2): 39-41.
- Sognnes, K. *in press*. Stability and change in Scandinavian rock-art: The case of Bardal, Trøndelag, Norway.
- Stafseth, T. 2006. *Veideristninger og landskap: En visuell landskapsanalyse av bergkunstlokaliteter og deres tilknytning til omliggende landskap*. Hovedfagsoppgave i arkeologi ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Trondheim.

Endetid

Sol,
vi tegner ditt bilde
slik at ditt skinn styrkes
kom – varm kalde kroppar i vinterens kulde
kom – gjør jorden groende grønn
kom – send fine stråler for fruktbarhet
vi tegner ditt bilde
-

Vi levde ved lun løvskog
i landskap lik
dønninger en godværsdag
Hus hadde vi
fett fe og bugnende beiter
I gode år sanket vi grøden
mettet av markens gaver
et levd liv
signet av solen

Volve,
du ferdes i fortid og framtid
Hvor feilet vi?
Var våre offer for veike?
Våre gaver for golde?

Krypende er kulden
folk fryser
vekster visner
føden forsvinner
dyrene dør

Vi ødslet av verdens økser
veldige våpen av hellig varme
farge som glødende grue
Mytiske myrer
omfavnet ofrene
Hva gjorde vi galt?

Var våre tegn utydelige?
Våre bilder for blandet?

Volve,
du ferdes i fortid og framtid
Er disse de siste tider?

Hør meg mennesker -
langt har jeg lett
og lenge

Jeg har sett
begynnelsens berg
Ruvende vegg
land av hav
Berget blør
spruter sint
tærende tunger
av ilsken ild
opp – frem velter osen
svarte skyer
skygger solen
Kaldt vil her være
i lange tider

Hør meg mennesker -
Igjen må vi oppleve opphavstider

Bygg begynnelsens berg
svanger silhuett mot
havhorisont

Søk jordens gjemmer
dypt der nede
kaoskrefter

Søk flaten over
menneskers midte
stein, sand og tryggende torv

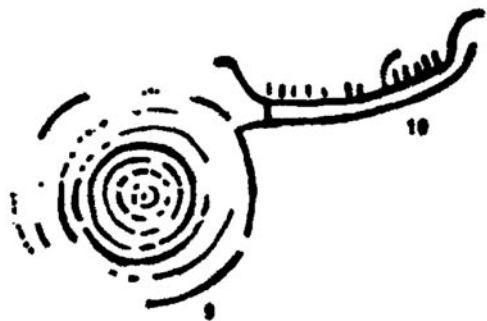
Søk himmelhøyde
bygg offerbål
en rensende røyk

Verden venter
på riktige riter

Søk spiralens gåter
i fredelig flytende
hvileløst virvlende
vekslende vann

La lurene lyde
dans til trommene
rytmene ruser
suggererende sus

Hør meg mennesker -
en ny tid trenger

trygghetsoffer
en åpen vei til åndene
en gave til guder

Sett steinkammer
i hellig haug

La monoton transe
tegne motiver
hogge i heller
banke i berg

Hør så volvens valg

La meg ligge
dypt der inne
i landskapets livmor
dødens dyp

Atter kan alt komme

Atter kommer alt

Cecilie Larsen

*Helleristningsmotiver fra
Bakke 1, Jondal kommune,
Flote 1 (Bruteigsteinen), Etne kommune og
Kyrkje-Eide steinen, Stryn kommune.*

Bibliografi Gro Mandt 1971–2006

1971

En vestnorsk variant av bergbildebåter. *Arkeo* 1971, s. 7-9.

Review of Hagen, Anders: Studier i vestnorsk bergkunst, Ausevik. Bergen 1969. *Norwegian Archaeological Review* 4, no. 2, s. 78-81.

1972

Bergbilder i Hordaland. En undersøkelse av bildenes sammensetning, deres naturmiljø og kulturmiljø. Årbok for Univ. i Bergen. Humanistisk serie 1970, 2. (158 s.).

1973

En «brudeferd» i Hardanger. *Arkeo* 1973, s. 11-14.

Kårstad-feltet: Kronologiske betraktninger omkring en nyundersøkelse. *Viking XXXVII*, s. 103-126.

1974

Review of Johansen, Olav Sverre: Nordiske petroglyfer. Terminologi-kronologi-kontaktpunkter utenfor Norden. (Nordic petroglyphs. Terminology-chronology-contacts outside the Nordic area). U.O. Årbok 1969. Oslo 1972. *Norwegian Archaeological Review* 7, no. 1, s. 86-88.

1976

Helleristninger gjennom 150 år. En funnhistorie i forskningshistorisk sammenheng. *Viking XXXIX*, (1975), s. 61-93.

Kvinneaspekter i humanistisk forskning innen arkeologi. NAVF Rådet for hum. forskn. *Konferanse om kvinneaspekter i humanistisk forskning 1975. Rapport*, s. 170-184.

Ristninger i Hennebygda. *Arkeo* 1976, s. 11-14.

Konferanse om kvinneforskning. *Kontaktstencil 11*, s. 46-59.

1978

Inntrykk fra en helligdom. *Arkeo* 1978, s. 18-21.

Is the location of rock pictures an interpretative element? I: S. Marstrander (red.) *Acts of the International Symposium on Rock Art: lectures at Hankø 6-12 August, 1972*, s. 170-184.

1980

Ristningsstudiet i forskningshistorisk lys. Hvilke vegger fører framover? I: *Varia*. Årg. 1, (1980) s. 1-18.

Variasjon i vestnorsk bergkunst. *Arkeo* 1980, s. 12-15.

1981

Review of: K.F. Wellmann: *A Survey of North American & Indian Rock Art*. Akademische Druck u. Verlagsanstalt. Graz, Austria, 1979 (459 pp); K.B. Castleton: *Petroglyphs and Pictographs of Utah. Vol. One: The East and Northeast*. Utah Museum of Natural History, Salt Lake City, 1978 (215 pp); C.W. Meighan & V.L. Pontoni (eds.): *Seven Rock Art Sites in Baja California*. Ballena Press Publications on North American Rock Art No. 2, 1979 (236 pp); A. Leroi-Gourhan & J. Allain (eds.): *Lascaux inconnu. XIIe Supplement a Gallia Prehistoire*. Edition du centre national de la recherche scientifique, Paris, 1979 (381 pp). *American Antiquity*, Vol. 46, No. 1, s. 223-225.

1983

Tradition and Diffusion in West-Norwegian Rock Art. Mjeltehaugen revisited. *Norwegian Archaeological Review*, 16, 1, s. 14-32.

EDB i arkeologi-undervisningen? *Humanistiske data* 1983/2, s. 17-18.

Review of G. Burenhult: *Götalands hållristningar. Del I. 1980 & The rock carvings of Götaland. Part II 1973*. *Fornvännen* 77, 1982/4 (1983), s. 261-264.

1984

Bergkunsten speiler tro og tanker i fortida. I: S. Indrelid & S. Ugelvik Larsen (red.): - *fra de første fotefar. Sunnmøres forhistorie*, s. 61-69. Sunnmørspostens forlag.

Mjeltehaugen på Giske - en gåte i norsk forhistorie. I: S. Indrelid & S. Ugelvik Larsen (red.): - *fra de første fotefar. Sunnmøres forhistorie*, s. 70-79. Sunnmørspostens forlag.

1985

Hva nå? *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge 1*.

1986

Searching for Female Deities in the Religious Manifestations of the Scandinavian Bronze Age. I: G. Steinsland (red.): *Words and Objects. Towards a Dialogue between Archaeology and History of Religion*. Inst. for sammenlign. kulturforskning, s. 111-126.

1987

Female symbolism in rock art. I: R. Bertelsen, A. Lillehammer & J.-R. Næss (red.): *Were they all men? An examination of sex roles in prehistoric society. Acts from a workshop held at Utstein Kloster, Rogaland 2-4 November, 1979*. *AmS -Varia* 17, s. 35-52.

1988

Gudene til ære. Om miljøet rundt offerfunnene på Bergsøy i Sunnmørsleia. I: S. Indrelid, S. H.H. Kaland & B. Solberg (red.): *Festskrift til Anders Hagen*. Arkeologiske skrifter. Historisk museum. 4, s. 262-276.

1990

Askvoll-ristningene - en bronsealders sentralhelligdom i Sunnfjord? *Arkeo* 1/1990, s. 13-18.

1991

Bergkunst en fornminnegruppe i fare (Rock carvings - antiquities in danger). *Miscellaneous Publications from the Center for Arctic Cultural Research* 12, s. 8-12.

Bergkunsten - en fornminnegruppe i fare. *Arkeo* 2/1991, s. 8-12.

Vestnorske ristninger i tid og rom. Kronologiske, korologiske og kontekstuelle studier. Bd. 1-2. Upublisert Dr.philos. avhandling. Universitetet i Bergen. (626 s., 228 ill.).

1992

Hva styrer våre valg av tolkningsmodeller? *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge 13-14*, s. 78-113.

Introduction. I: G. Mandt, K. Michelsen & K.H. Riisøen (red.): *Conservation, Preservation and Presentation of Rock Art*. Arkeologiske Skrifter 6, Historisk museum, s. 11-14.

Rock Art and Settlement Patterns in Sogn og Fjordane. I: G. Mandt, K. Michelsen & K.H. Riisøen (red.): *Conservation, Preservation and Presentation of Rock Art*. Arkeologiske Skrifter 6, Historisk museum, s. 139-150.

1993

Symbolske og ideologiske aspekt ved ristninger i en vestnorsk kontekst. I: K. Schanche (red.): *De siste 2000 år f.Kr. Tromsø* 24, s. 29-53.

1994

Europeiske impulser i Sunnmøres eldste bronsealder. *Arkeo* 1/1994, s. 9-15.

Trenger vi feministisk museumskritikk? *Nytt om kvinneforskning* 1, s. 11-20.

Kvinneliv i fortida. *Nytt om kvinneforskning* 3, s. 58-60.

Trenger vi feministisk museumskritikk? *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge* 17/18.

Anmeldelse av E.H. Hofseth (red.): *Fortellinger om Embla. Glimt av formødrenes historie fra fangststeinalder til senmiddelalder*. Kirja forlag og Emilia Press. *Kvinneforskning (Nytt om kvinneforskning)*, nr. 3, 1994.

1995

Tilbakeblikk på 10 år med K.A.N. *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge* 19/20, s. 9-22.

Alternative analogies in rock art interpretation: the West Norwegian case. I: K. Helskog & B. Olsen (red.): *Perceiving rock art: social and political perspectives*. Instituttet for sammenhengende kulturforskning. Serie B, 92, s. 263-292.

1996

Material culture and myth: snake symbolism in Nordic prehistory. *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge* 21, s. 33-50.

1997

Bergkunstbevaring: et forskningshistorisk tilbakeblikk. I: T.K. Lødøen, G. Mandt & K.H. Riisøen (red.): Sikring av bergkunst: problemer – metoder - tiltak. *Bergkunstrapporter fra Universitetet i Bergen* 1, s. 1-12.

Å male eller ikke male...? Om oppmaling av helleristninger. I: T.K. Lødøen, G. Mandt & K.H. Riisøen (red.): Sikring av bergkunst: problemer - metoder - tiltak. *Bergkunstrapporter fra Universitetet i Bergen* 1, s. 145-158.

Myter og materiell kultur: slangesymbolikk i nordisk forhistorie. Frøyas Hus. *AmS-Småtrykk* 38, s. 65-86.

1998

Myter og materiell kultur - slangesymbolikk i nordisk forhistorie. *Spor nr. 1/1998*, s. 14-17.
Vingen Revisited: a gender perspective on 'Hunters' rock art'. I: L. Larsson & B. Stjernquist (red.): *The World-View of Prehistoric Man*. Kungl. Vitterhets och Antikvitets Akademien. Konferenser 40, s. 201-224.

Finnes kjønsspillet i museer? I: Finnes kjønsspillet i museumsverdenen? Rapport fra det fjerde seminaret for museumskritikk. *Arbeidsnotat 1/98. Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd*.

1999

Tilbakeblikk på Vingen. Forskning – næring - forvaltning. I: A. Gustafsson & H. Karlsson (red.): *Glyfer och arkeologiska rum - en vänbok till Jarl Nordbladh*. Gotarc Series A vol. 3. s. 53-78.

2000

Vestnorsk bergkunst - et studium verdt. *Arkeo 2000*, s. 22-27.

Fragments of ancient beliefs: the snake as a multivocal symbol in Nordic mythology. *ReVision 23:1*, s. 17-22.

Fire år med det nasjonale Bergkunstprosjektet: Statusrapport for Hordaland, Sogn og Fjordane og Sunnmøre. I: A.S. Hygen (red.): Fire år med bergkunstprosjektet 1996-1999. Riksantikvarens Bergkunstprosjekt. Sikring av Bergkunst 1996-2005. *Riksantikvarens rapporter 29*, s. 13-27.

2001

Women in disguise or male manipulation? Aspects of gender symbolism in rock art. I: K. Helskog (red.): *Theoretical perspectives in rock art research*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B, Skrifter, vol. 106, s. 290-311.

Manipulasjon – Metafor - Kontekst: Om kjønnspektivet i bergkunsten. I: *Tidsperspektiv. Tidsskrift för Arkeologisk Sambällsanalys nr. 1-2*, s. 22-39.

Bergkunst og kjønn. Et forskningshistorisk sveip. I: E. Ådland & K. Bang (red.): Kjønn – erotikk – religion. *Bergen Museums Skrifter 9*, s. 49-58.

Kommentar til K. Sognnes: When rock art comes into being: on the recognition and acceptance of new discoveries. *Rock Art Research 18(2): 75-90*. 2001. *Rock Art Research: the journal of the Australian Rock Art Research Association (AURA) and the International Federation of Rock Art Organizations (IFRAO) 18(2)*. Melbourne.

2002

Hardanger - en mangfoldig ristningsregion. *Arkeo 1/2002*, s. 9-14. Bergen.

2003

Review of: Sognnes, Kalle: Prehistoric Imagery and Landscapes: Rock Art in Stjørdal, Trøndelag, Norway. BAR International Series 998, 2001. *Norwegian Archaeological Review, Volume 36, Number 1*, s. 75-77.

2004

Minneord om Eva Nissen Fett. *Årbok for Bergen Museum 2003*, s. 80.

2005

Kårstad i Stryn: møteplass for ulike kultradisjoner i eldre jernalder? I: K.A. Bergsvik & A. Engevik (red.): *Fra funn til samfunn: jernalderstudier tilegnet Bergljot Solberg på 70-årsdagen*. UBAS. Nordisk 1, s. 51-67. Bergen.

2006

Kultsted gjennom generasjoner?: et eksempel fra Etne i Sunnhordland. I: H. Glørstad, B. Skar & D. Skre (red.): *Historien i forhistorien: festskrift til Einar Østmo på 60-årsdagen*. Kulturhistorisk museum Skrifter nr. 4, s. 329-336.

Sammen med andre:

1978. J.-R. Næss: *Mål og midler for arkeologistudiet i Norge: tilbakeblikk og kommentar*. AmS-Varia 2.

1981. K. Michelsen: *Bergkunstprosjektet 1976-1980. Rapport til Norsk kulturråd*. 49 sider.

1982. G. Bolstad, S.H.H. Kaland & B. Solberg: *Frå fangst til fossekraft. Om bruken av Hardangervidda gjennom 8000 år*. (On the exploitation of the Hardangervidda mountain plateau through the last 8000 years). Historisk museum. Universitetet i Bergen. 45 sider.

1987. J.-R. Næss: Hvem skapte og gjenskerer vår fjerne fortid? Struktur og innhold i norsk arkeologi i perspektivet: "Hvor mannlig er vitenskapen?". *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge 3*.

1992. E. Engelstad & J.-R. Næss: Equity Issues in Norwegian Archaeology. *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge*. 13-14, s. 67-77.

1994. E. Engelstad & J.-R. Næss: Equity Issues in Norwegian Archeology. *Archeological Papers of the American Anthropological Association 1994*, Vol. 5, No. 1, s. 139-145.

1996. K.H. Riisøen: Bergkunst 2000'. Tverrfaglig prosjekt ved UiB ('Rock Art 2000'. An interdisciplinary project at the University of Bergen). *Unimus 1996/3*, s. 4-5.

1996. K.H. Riisøen. *Forvaltningsplan for Vingen*. Stensil, 58 s.

1997. K.H. Riisøen. Bilder i berg: en truet fornminneart. *Arkeo 1/1997*, s. 6-7.

1998. L.H. Dommasnes, E.J. Kleppe & J.-R. Næss: Women archaeologists in retrospect. The Norwegian case. I: M. Diaz-Andreu & M.L. Stig Sørensen (red.) *Excavating Women*. Routledge, s. 105-124.

1999. L.H. Dommasnes: Feminist perspectives in archaeological research and cultural heritage management. Definitions, survey and remedial action. *KAN. Kvinner i arkeologi i Norge 22-23*, s. 119-131.

1999. K.H. Riisøen: Bergkunsten som kunnskapskilde, opplevelsesressurs og bevaringsproblem. *Bergen Museums skrifter, kultur nr. 2*, s. 15-22.

2000. L.H. Dommasnes. Tanker om tekst og kontekster. Svar til Terje Østigård. *Replikk. Tidsskrift for human- og samfunnsvitenskap 10*, s. 84-89.

2005. T.K. Lødøen. *Bergkunst. Helleristninger i Norge*. Samlaget.

In prep. T.K. Lødøen. *Vingen - 'et naturens kolossalmuseum for helleristninger'*.

Redaktøransvar:

1992. G. Mandt, K. Michelsen & K.H. Riisøen (red.): Conservation, Preservation and Presentation of Rock Art. *Arkeologiske Skrifter 6, Historisk museum*.

- 1995 – 2005. Medlem av redaksjonen i *K.A.N. Kvinner i arkeologi i Norge*.
1997. T.K. Lødøen, G. Mandt & K.H. Riisøen (red.): Sikring av bergkunst: problemer – metoder - tiltak. Rapport fra kurs i sikring av bergkunst, 14.-18. april og 8.-13. juni 1997. *Bergkunstrapporter fra Universitetet i Bergen 1*.
- 1998 – 2001. L.H. Dommasnes & G. Mandt. *Arkeologiske skrifter fra Universitetet i Bergen*.
- 1998 – 2001. L.H. Dommasnes & G. Mandt. *Arkeologiske avhandlinger og rapporter fra Universitetet i Bergen*.
2001. I.H. Thorseth, T.K. Lødøen, T. Torsvik & G. Mandt (red.): Sikring av bergkunst: Forvittringsfaktorer og bevaringstiltak. Undersøkelser av helleristningsfeltene i Vingen, Bremanger kommune og Hjæmmeluft, Alta kommune. *Bergkunstrapporter fra Universitetet i Bergen 2*.

Forfatterliste

Anfinset, Nils

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
nils.anfinset@ark.uib.no

Barndon, Randi

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
randi.barndon@ark.uib.no

Bengtsson, Lasse

Vitlycke museum
Vitlycke 2
S-457 93 Tanumshede
lars.bengtsson@bohusmus.se

Berge, Vigdis

Nyhavnssvingen 14
N-5042 Bergen
vigdis.berge@hotmail.com

Bergsvik, Knut Andreas

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
knut.bergsvik@ark.uib.no

Bertilsson, Ulf

Tanums världsarv
Vitlycke museum
Västerby 2
S-45793 Tanumshede
ulf.bertilsson@vgregion.se

Bradley, Richard

Department of Archaeology
University of Reading
PO Box 227
UK-Reading RG6 6AB
r.j.bradley@reading.ac.uk

Diinhoff, Søren

Seksjon for ytre kulturminnevern
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
soren.diinhoff@bm.uib.no

Dommasnes, Liv Helga

De kulturhistoriske samlinger
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
liv.dommasnes@bm.uib.no

Engedal, Ørjan

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
orjan.engedal@ark.uib.no

Forsberg, Lars

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
Lars.Forsberg@ark.uib.no

Fredell, Åsa

Laboratorio de Arqueoloxía da Paisaxe
Instituto de Estudos Galegos Padre Sarmiento
(CSIC-XuGa)
San Roque 2
E-157 04 Santiago de Compostela
asa.fredell@archaeology.gu.se
phasaf@usc.es

Fredriksen, Per Ditlef

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
per.fredriksen@ark.uib.no

Gjerde, Jan Magne

Tromsø Museum
Universitetet i Tromsø
N-9037 Tromsø
JanMagne.Gjerde@tmu.uit.no

Goldhahn, Joakim

Institutionen för arkeologi och antikens kultur
Göteborgs universitet
Box 200
S-405 30 Göteborg
joakim.goldhahn@archaeology.gu.se

Grønnesby, Geir

Seksjon for arkeologi og kulturhistorie
NTNU, Vitenskapsmuseet
N-7491 Trondheim
geir.gronnesby@vm.ntnu.no

Gundersen, Sigrid Mannsåker

Telemark fylkeskommune
Fylkeshuset
N-3706 Skien
sigrid.gundersen@t-fk.no

Hansen, Gitte

De kulturhistoriske samlinger
Bergen Museum
Dreggsallmenning 3
Postboks 4052 Dreggen
N-5023 Bergen
gitte.hansen@bm.uib.no

Hjørungdal, Tove

Institutionen för arkeologi och antikens kultur
Göteborgs universitet
Box 200
S-405 30 Göteborg
tove.hjorungdal@archaeology.gu.se

Holm, Ingunn

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
ingunnarkeolog@hotmail.com

Hygen, Anne-Sophie

Riksantikvaren
Postboks 8196 Dep.
N-0034 Oslo
ash@ra.no

Håland, Randi

Centre for Development Studies
Universitetet i Bergen
Nygårdsgaten 5
N-5015 Bergen
randi.haland@ark.uib.no

Innselset, Sonja

De kulturhistoriske samlinger
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
sonja.innselset@bm.uib.no

Johannessen, Live

Seksjon for ytre kulturminnevern
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
live.johannessen@bm.uib.no

Kaland, Sigrid

De kulturhistoriske samlinger
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
sigrid.kaland@bm.uib.no

Kleiva, Øyunn

Kulturavdelinga
Møre og Romsdal Fylke
Fylkeshuset
N-6404 Molde
oyunn.kleiva@mrfylke.no

Kleppe, Else Johansen

De kulturhistoriske samlinger
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
else.kleppe@bm.uib.no

Kristoffersen, Kari Klæboe

Publikumsseksjonen
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
kari.kristoffersen@bm.uib.no

Larsen, Cecilie

Lilleheia 21
N-4400 Flekkefjord
cetekst@c2i.net

Lillehammer Grete

Arkeologisk Museum i Stavanger
Postboks 478
N-4002 Stavanger
grete1li@ark.museum.no

Ling, Johan

Institutionen för arkeologi och antikens kultur
Göteborgs universitet
Box 200
S-405 30 Göteborg
johan.ling@archaeology.gu.se

Linge, Trond

Claus Frimannsgate 5
N-5011 Bergen
trolinge@broadpark.no

Lødøen, Trond Klungseth

Seksjon for ytre kulturminnevern
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
trond.lodoen@bm.uib.no

Løken, Trond

Arkeologisk Museum i Stavanger
Pb. 478
4002 Stavanger
trond1lo@ark.museum.no

Lönnquist, Ulrika Stenbäck

Norra Berget
S-856 40 Sundsvall
ulrika.lonnquist@sundsvall.se

Magnus, Bente

Saltmätargt. 6
SE- 111 60 Stockholm
Bente.Magnus@comhem.se

Mulk, Inga-Maria

Åjtte, Svenskt fjäll- och samemuseum
Box 116
S-962 23 Jokkmokk
inga.maria.mulk@ajtte.com

Nyland, Astrid

Christian Michelsens gt. 10
0568 Oslo
astridjn@gmail.com

Næss, Jenny-Rita

Arkeologisk Museum i Stavanger
Pb. 478
4002 Stavanger
jrn@ark.museum.no

Nøttveit, Ole-Magne

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
ole-magne.nottveit@ark.uib.no

Olsrud, Inger-Marie Aicher

Riksantikvaren
Postboks 8196 Dep.
N-0034 Oslo
inger-marie.olsrud@ra.no

Ramstad, Morten

Fagenhet for arkeologi
Tromsø Museum – Universitetsmuseet
N-9037 Tromsø
Morten.Ramstad@tmu.uit.no

Sognnes, Kalle

Institutt for arkeologi og religionshistorie
NTNU
N-7491 Trondheim
Trondheim
kalle.sognnes@vm.ntnu.no

Solberg, Bergljot

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
bergljot.solberg@ark.uib.no

Søborg, Hans Christian

Alta Museum
Altaveien 19
N-9518 Alta
haso@alta.kommune.no

Vedeler, Marianne

Arkeologisk seksjon
Kulturhistorisk museum
Universitetet i Oslo
Boks 6762 St Olavs plass
N-0130 Oslo
marianne.vedeler@khm.uio.no

Welinder, Stig

Institutionen för humaniora
Mittuniversitetet
S-871 88 Härnösand
stig.welinder@miun.se

Wrigglesworth, Melanie

De kulturhistoriske samlinger
Bergen Museum
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
melanie.wrigglesworth@bm.uib.no

Østmo, Einar

Arkeologisk seksjon
Kulturhistorisk museum
Universitetet i Oslo
Boks 6762 St Olavs plass
N-0130 Oslo
einar.ostmo@khm.uio.no

Øye, Ingvild

Arkeologisk institutt
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
N-5020 Bergen
ingvild.oye@ark.uib.no